

POSUDEK VEDOUcíHO BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Tomáš Svoboda: *Materiální svět mezi středověkým a novověkým myšlením*

Jan Palkoska, Ph.D.

Obsah a celková charakteristika

V předložené práci Tomáš Svoboda (dále TS) přímo tematizuje otázku povahy a proměn ontologické artikulace materiální či „přirodní“ reality v myšlení Tomáše Akvinského, Francisca Suáreze a René Descarta. Jeho nejvlastnější ambicí je ovšem – jak dosvědčují průběžně bilancující pasáže textu i *Závěr* – postihnout tímto způsobem určité fundamentální dějinné posuny, k nimž u uvedených myslitelů v oblasti ontologie materiálního světa postupně dochází. Poté, stručně nastínil pojmový rámec aristotelské obecné ontologie (1. kapitola), věnuje se TS chronologicky ústředním tezím uvedených filosofů. V případě Tomáše Akvinského (2. kapitola) se soustředí na Tomášovu koncepci první látky, a především pak na otázku její „objektivní reality“ (tj. extramentální existence). Problematika statutu první látky zůstává v centru autorovy pozornosti i v 3. kapitole věnované Suárezovi. TS postupně vykresluje Suárezovu alternativní koncepci charakterizovanou ve výsledku tzv. reifikací první látky, přičemž se prostřednictvím (re)konstruovaných argumentačních postupů pokouší tomistickou a suáreziánskou pozici přímo vzájemně konfrontovat. Klíčovou rolí v této konfrontaci sehraává problematika reálné odlišnosti esence a existence a otázka uchopení principů substanciální změny v širším aristotelském rámci. Ve 4. kapitole konečně TS představuje Descartovu koncepci materiální reality jako *res extensa* a podobně jako v předešlé kapitole se prostřednictvím racionální rekonstrukce snaží zjednat *tertium comparationis* pro přímou konfrontaci kartesiánské ontologie materiálního světa na jedné straně a aristotelských koncepcí matérie na straně druhé. Jako kruciólní pro vyhodnocení vzájemných vztahů a vyhlídek TS identifikuje otázku, zda lze za reálně odlišná chápat pouze tzv. úplná (Descartes), anebo i tzv. neúplná (Suárez) jsoucna. V *Závěru* pak TS vyvozuje z provedených analýz a expozičních obecnější a netriviální závěry ohledně jistých fundamentálních intuicí, které se zdají stát v pozadí argumentačních postupů probíraných myslitelů. V případě Akvinského TS takto poukazuje na intuici radikální nesouměřitelnosti individuálního subjektu přirodního dění na jedné straně a myšlení na straně druhé a na intuici vzájemné neredukovatelnosti aktivních a pasivních potencií věcí; v případě Suáreze a Descarta pak TS poukazuje na silné „překlenovací“ či „relativizující“ tendence ohledně obou Tomášových intuicí, aby dospěl k sevřené formulaci, že „mezi sv. Tomášem, Franciscem Suárezem a René Descartem můžeme tedy pozorovat určitou racionalizační tendenci, která se snaží přírodu podrobit myšlení“ (str. 63).

TS ve své zdravě ambiciózní práci předkládá (nakolik mohu posoudit) zdařilý a v některých ohledech originální a podnětný pokus o rekonstrukci a následný kritický rozbor mimořádně komplexních a myšlenkově náročných Tomášových, Suárezových i Descartových postupů a argumentů. Za nejsilnější místa práce pak lze považovat právě ty pasáže, na něž podle všeho hodlal klást hlavní důraz i sám TS: totiž výtečné rámcové shrnutí celkových posunů mezi Tomášem a Suárezem na půdě zkoumané problematiky (str. 41-42 a 62), a značně originální pokus o postižení skutečného jádra Descartova rozchodu s aristotelismem na poli přirodní filosofie, nakolik jej Descartes sám byl schopen a ochoten formulovat v aristotelských myšlenkových kategoriích (str. 54-56 a 61).

K celkově vcelku dobrému dojmu pak přispívá i vzhledem k povaze výkladu přiměřená chronologická strukturace práce, stejně jako kultivovaný jazyk se zjevnou (a většinou úspěšnou) snahou o přesnost, která by nebyla na úkor srozumitelnosti. Autor rovněž uspokojivým způsobem pracuje s přiměřeným objemem primární i sekundární literatury, takže souhrnně jednoznačně osvědčuje zvládnutí zásad a postupů sepisování odborného textu z dějin filosofie většího rozsahu.

Kritika

(1) Za nejzávažnější obsahový problém předložené práce pokládám fakt, že TS přímo netematizuje otázku, proč je pro problematiku materiálních jsoucn (tj. vposled materiálních substancí) koncept první látky, resp. její extramentální existence, tak zásadní, jak se to zdá vysvítat z jeho výkladu, v němž je právě první látce a problémům s ní spjatým věnována téměř výlučná pozornost. TS kolem této otázky v úvodních podkapitolách opakovaně krouží: dozvídáme se, že první látka platí za jeden z ontologických principů "smyslových věcí", resp. "přírodních substancí" (str. 9-10), za to, na čem je přírodní jsoucn jakožto přírodní "závislé" (str. 14) a za princip individuace přírodních jsoucn (str. 14). Přinejmenším první dvě z právě uvedených charakteristik (a v případě Suáreze nejspíše i charakteristika třetí) nicméně platí i pro aristotelické (substanciální) formy, jimž je v předložené práci věnováno minimum prostoru. Domnívám se, že uvedená výkladová jednostrannost může zásadně ovlivnit i dosah a význam autorovy interpretace Descartova rozchodu s aristotelismem, která stojí na výkladu Descartova argumentu pro substanciální dualismus v AT VII, 78 v kombinaci s relevantními pasážemi *Čtvrtých námitek a odpovědí*. Otázka forem je zde totiž podle všeho neméně důležitá než otázka separability rozlehlé věci *qua* úplného jsoucn.

(2) Vzhledem k systematizujícímu charakteru předložené práce v kombinaci s předpokládaným rozsahem bakalářské práce lze jistě tolerovat značnou míru zjednodušování, případně silného zobecňování pokud jde o rámcová východiska předkládaných rozborů. Mám nicméně zato, že zejména v případě obecných doktrinálních východisek středověkého a raně novověkého aristotelismu je míra simplifikace na hranici až za hranicí únosnosti a po autorovi lze oprávněně požadovat alespoň odkazy na prameny, resp. sekundární zdroje, v nichž lze potřebné detaily případně dohledat; mám na mysli především otázku privací, negací a první látky (str. 10), onto-logickou (jde o můj, nikoli autorův výraz) povahu predikace v aristotelismu (str. 14) a o problematiku jednoznačnosti resp. mnohoznačnosti pojmu jsoucn v aristotelismu (str. 30).

(3) TS volí ve své práci poslední dobou velmi rozšířený, zároveň však nesamozřejmý přístup k dějinám filosofie, který lze zhruba charakterizovat jako metodu racionální rekonstrukce, v níž hraje určující roli rekonstrukce argumentačních struktur, spojená se snahou převést různé (a často historicky disparátní) pozice na jednotné pojmové, resp. kategoriální pole, s čímž ovšem souvisí upozadění hermeneutických otázek ohledně vzájemné převoditelnosti jednotlivých stanovisek apod. Vzhledem k nesamozřejmosti a možným úskalím takového přístupu (jehož plodnost demonstruje koneckonců i sama předložená práce) v textu poměrně citelně chybí explicitní metodologická reflexe na toto téma (kterou by bylo nejlépe včlenit do *Úvodu* práce).

(4) Práce, zejména pak její poznámkový aparát, trpí poměrně velkým množstvím nepřesností a/nebo nedůsledností při odkazování (což je zřejmě třeba připsat hlavně pracovnímu chvatu): nedoplněna pozn. 15; chybí odkaz k citaci z Tomáše na str. 17; v pozn. 43 chybí u citace uvozovky; chybné křížové odkazy v pozn. 57, 87 a 122; neúplný odkaz v pozn. 65; chybí odkaz u citace na str. 62. Kromě toho není bibliografie řazena abecedně a primární literatura v ní není oddělena od sekundární.

Celkové hodnocení

Předloženou práci považuji za celkově zdařilou a především po obsahové stránce za jednoznačně splňující a místy dokonce překračující nároky kladené na úroveň bakalářské práce. Jednoznačně ji proto *doporučuji k přijetí*. S ohledem na uvedené formální nedostatky a věcné problematické momenty pak navrhuji hodnotit ji jako *výbornou až velmi dobrou*, podle průběhu obhajoby.

V Praze dne 5. 9. 2012